

Ú V O D

Před třiceti léty odejely z českých a moravských nádraží první vlaky s našimi občany, jejichž cílovými stanicemi byla města v celém Německu. V dalších šesti letech se nezastavil nepřetržitý proud transportů desetitisíců českých mužů a žen, obyvatel měst i venkova, dělníků, řemeslníků, příslušníků inteligence a studentů. Slova říše, reich, pracovní úřad, totální nasazení se stala synonymy okupace stejně obávanými jako gestapo, koncentrační tábor a stanný soud. Téměř před čtvrt stoletím skončil svou existenci protektorát a do vlasti se vrátily poslední skupiny nasazených. Nový život pokrýval zapomenutím šestiletou okupaci a s ní i její nezbytnou součást, nucené nasazení v Německu. Vzpomínky těch, kteří trávili část života uprostřed cizí země, nevymazal však ani čas, ani každodenní starosti. Vryly se hluboko do paměti tisíců jako nesmazatelné memento doby, v níž osobní a národní neštěstí se staly nedílnou součástí. Současná setkání „veteránů“ totálního nasazení, k nimž dochází v poslední době stále častěji, jsou prostředkem k obnovování vzpomínek i dávných přátelství. Jejich účastníci si uvědomují svou povinnost vůči společnosti, zejména mladé generaci.

Po skončení druhé světové války se při soudních procesech s válečnými zločinci ukázaly v celé hrůze zločiny a bezprávní, jichž se nacistický režim dopouštěl na miliónech lidí z mnoha evropských zemí. Otokářský systém v nacistickém Německu překonal všechno, co znaly dějiny lidstva. Historická věda však nevěnovala této otázce přílišnou pozornost. Z nejnovějších publikací lze uvést Edwarda L. Homze (*Foreign Labor in Nazi Germany*, Princenton University Press, 1967), který napsal jedinou monografii, zabývající se obecně problematikou cizích občanů na nucených pracích v německém válečném hospodářství. Jednotlivých národů se týkají studie E. Seeberové (*Zwangsarbeiter in der faschistischen Kriegswirtschaft. Die Deportation und Ausbeutung polnischer Bürger unter besonderer Berücksichtigung der Lage der Arbeiter aus dem sogenannten Generalgouvernement, 1939–1945*. Berlín 1964), B. A. Sijése (*De Arbeidsinzet. De gedwongen Arbeid van Nederlanders in Duitsland 1940–1945*. Haag 1966), Wladysława Rusiňského (*Polozenie robotników polskich w czasie wojny 1939–1945 na terenie Rzeszy a „Obszarów wcielonych“*, 2 sv. Poznaň 1949/1955).

Česká historická věda téměř opomenula tuto stránku okupace. Jen v několika málo dílech se autoři dotkli některých problémů nasazení našich občanů na německém území; zejména Václav Král (*Otázky hospodářského a sociálního vývoje v českých zemích v letech 1938–1945*. Praha 1959), Miroslav Moulis (*Mládež proti okupantům*. Praha 1966) a Jiří Doležal (*Jediná cesta*. Praha 1966). Naši spisovatelé

věnovali totálnímu nasazení větší pozornost, jak dokazují pozoruhodná díla Ptáčnickova a Kunderova (Karel Ptáčník, Ročník jedenadvacet. Praha 1962. Ludvík Kundera, Totální kuropění. Praha 1962).

Tato monografie se snaží vylíčit aspoň některé rysy pracovního nasazení na německém území. Nebylo možné zobrazit plně osudy tisíců Čechů žijících v rozličném prostředí, v různých oblastech a začleněných i v organizacích polovojenského charakteru. Československé archívy obsahují množství cenných dokumentů k tomuto tématu. Zvláště ve Státním ústředním archívu v Praze jsou závažné materiály, pocházející z bývalých centrálních okupačních i protektorátních úřadů. Některé cenné prameny o nasazení Čechů jsou v archívech Německé demokratické republiky.

Pro poznání života nasazených Čechů na německém území mají velikou důležitost prameny neúřední povahy. Jsou to vzpomínky, zápisky a deníky bývalých nasazených. Je velká škoda, že hned po válce nebyly zaznamenány ještě čerstvé vzpomínky na pobyt v Německu obdobně, jak to dělali v Polsku. Po létech jsou vzpomínky poznamenány odstupem doby a jejich kvalita ochuzena v nejlepším případě o bezprostřední kolorit doby. Autor shromáždil četné dokumenty tohoto charakteru a bohatě jich využil. Kniha je první sondou do složitého komplexu historicko-sociologických otázek; mnohé z toho, co je možno dnes pouze naznačit, bude potřebí rozšířit a prohloubit.

Jako jeden z někdejších totálně nasazených chci svým skrovným podílem přispět k poznání života početné skupiny našeho národa, kterou osud zanesl v době okupace mimo hranice vlasti. Děkuji na tomto místě pracovníkům archívů, zvláště Státního ústředního archívu v Praze a Státního archívu v Brně, za jejich nevšední ochotu a pomoc při studiu. Stejně pak patří můj dík autorům vzpomínek za vzácné pochopení a poskytnutí svých poznatků o pobytu v Německu.